

Karoliina Koivuranta

1-3 -vuotiaiden leikki päiväkodissa

Opinnäytetyö

Kevät 2012

Sosiaali –ja terveysala

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Koulutusohjelma: Sosiaalian koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Karoliina Koivuranta

Työn nimi: 1-3 – vuotiaiden leikki päiväkodissa

Ohjaaja: Minna Zechner

Vuosi: 2012

Sivumäärä: 39

Liitteiden lukumäärä:0

Opinnäytetyössä käsittelen 1-3 –vuotiaiden leikkiä päiväkodissa. Tutkimuksen kohteena on lapsen leikinkehitystaso, miten se vastaa iän mukaan määriteltyä leikinkehitysvaihetta sekä päiväkodinhenkilökunnan osallisuutta vapaan leikin tukijana. Tutkimuksen tein Seinäjoella päiväkodissa, jossa lapset on jaettu aina ikävuo-sittain, mikä mahdollisti ikäryhmän tarkemman tarkastelun.

Tutkimus osoitti, että tämän päiväkodin lapset leikkivät hyvin ikätasonsa mukaisesti. Vapaa-leikki mahdollisti lasten toiminnan heidän omalla leikinkehitystasollaan eikä lapsia patistettu toimimaan omien kykyjensä ääri-rajilla. Kehitysmahdollisuuksia tarjotaan kuitenkin vapaanleikin aikana leluilla, joiden toiminta on aikuisen-tiedossa, mutta lapsi saattaa kokea haasteelliseksi lelun ”oikean” käyttötavan ha-vaitsemisen. Leikkiä tuettiin ohjaamalla lasta ristiriitatilanteissa sekä tilanteissa, joissa olisi voinut sattua jokin vahinko. Lapset saivat kuitenkin hyvin omatoimisesti valita leikkinsä eikä leikkiä turhaan rajoitettu.

Avainsanat: leikki, päiväkot, kehitys

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: Seinäjoki University of Applied Sciences

Degree programme: Degree programme in social work

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Karoliina Koivuranta

Title of thesis: 1-3- old children`s play in kindergarten

Supervisor(s): Minna Zechner

Year: 2012 Number of pages:39 Number of appendices:0

This thesis examines play of 1-3- year old children in kindergarten. Object of survey was child's play in different levels of play's development, how the level of play's development responded to child's age and how adults can support child's free play. Thesis was made in co-operative with kindergarten in Seinäjoki City. In this kindergarten children were in different groups, divided by age which made it easier to examine children in different age groups.

The results reveal that in this kindergarten children play was congruent by their own age groups typical level of play's development. Free play made it possible to child to play on his own level of play's development. Child could play by his own level without testing himself too hard. Adults did support child's potentiality to develop in play. Support was given with toys that have some developing feature. Child had support also when conflicted with other children and when trying to prevent accidents.

Keywords: play, kindergarten, development

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	3
JOHDANTO	6
1. LAPSEN KASVU JA KEHITYS.....	7
1.1. Yksivuotiaan lapsen kasvu ja kehitys.....	7
1.2. Kaksivuotiaan lapsen kehitys.....	10
1.3. Kolmevuotiaan lapsen kehitys.....	12
2. LEIKKI.....	14
2.1. Leikki- mitä se on?.....	14
2.2. Leikintunnusmerkit.....	15
2.3. Leikinkategoriat.....	16
2.3.1. Agon-Kilpailu.....	16
2.3.2. Alea-Sattuma	17
2.3.3. Mimicry-Kuvittelu.....	17
2.3.4 Ilinx- Huimaus	18
3. LEIKIN KEHITYSTEHTÄVÄT	19
3.1. Vauvaikä.....	19
3.2. Esineleikki.....	20
3.3. Roolileikki.....	21
4. LEIKKI JA OPPIMINEN	22
5. LEIKIN TUKEMINEN PÄIVÄKODISSA.....	23
5.1. Päiväkotileikki ympäristönä.....	23
5.2. Päiväkodin henkilökunnan osallisuus leikin tukemisessa.....	24
6. TUTKIMUS.....	26
6.1. Havainnointi aineiston keruumenetelmänä	26
7. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	28
7.1. Havainnointitilat.....	28
7.2. Tutkimuksen eettisyys.....	30

9. TUTKIMUSTULOKSET	31
POHDINTA.....	36
Lähteet	39

JOHDANTO

Opinnäytetyössäni käsittelen lapsen leikkiä, leikin tukemista päiväkodissa ja henkilökunnan osallisuutta vapaan leikin tukijana. Tutkimuksessa tarkastelen havainnoin avulla, kuinka päiväkodissa, jossa havainnointi suoritettiin, lasten leikintaso vastasi teoriaa ja kuinka lapsen vapaata leikkiä kyseisessä päiväkodissa tuettiin niin henkilökunnan kuin tilojenkin osalta.

Leikki on lapselle ominaisin tapa toimia. Lapsi leikkii jo hyvin pienestä asti. Alle vuodenikäisen lapsen leikki on sidonnaista vanhempaan tai muuhun lähellä olevaan aikuiseen. Vähitellen, kun lapsi irtaantuu aikuisen sylistä, alkaa liikkua ja itenäistyä, leikin muoto muuttuu. Leikki heijastaa lapsen kehitystä, tietyn ikäisenä tietyt leikin kehitystasot tulisi olla tavoitettuna. Leikki voi olla myös osana kasvun kehitystä, tukien lapsen liikkuvuutta.

Tutkimuksen suoritin käyttämällä havainnointia tiedonkeruumenetelmänä. Seinäjoella sijaitseva päiväkotito oli minulle ennestään tuttu ja sen ryhmärakenne mahdollisti minulle eri-ikäisten lasten leikintason seuraamisen. Havainnoinnin suoritin kolmena eri päivänä, kahtena päivänä sivullisena havainnoitsijana ja yhtenä päivänä osallistuvana havainnoitsijana. Seurasin lasten vapaata leikkiä, arvioiden sen vastaavuutta teoriassa esiintyviin leikinkehitysvaiheisiin ja ikätason mukaiseen valmiuteen.

Teoriaosuus käsittelee 1-3- vuotiaiden lasten kehitystä, leikkiä ja leikinkehitysvaiheita. Lasten kehitysvaiheita käsittelen, jotta lapsen kehitys tulisi huomioita leikin kehityksenvaiheiden arvioinnissa. Tiettyjen kehitysvaiheiden läpi käyminen edesauttaa seuraavaan leikinkehitysvaiheeseen siirtymistä. Esimerkiksi kävelemään oppiminen mahdollistaa lapsen leikin kehittymisen vauvaikäisen vanhempien ohjaamasta leikistä itsenäisempään leikkiin.

1. LAPSEN KASVU JA KEHITYS

Lapsen kasvu ja kehitys ovat tärkeinä osatekijöinä tarkasteltaessa leikinkehitysvaiheita. Esimerkiksi lapsen ajattelukyvyn kehittyminen edes auttaa leikinkehitystä: lapsi osaa keksiä lelulle tai esineelle uusia käyttötarkoituksia, osaa seurata kuinka aikuinen toimii ja mallioppia näkemästään sekä toimia muiden lasten kanssa. Myös lapsen liikkuvuudella on suuri merkitys leikin kehitykselle. Lapsen liikkuvuus laajentaa lapsen aluetta ja mahdollistaa uusia kehityshaasteita. Kehityksen viivästyvät vaikuttavat suoraan myös leikinkehityksen etenemiseen. Tässä luvussa käsittelem lapsen kehitystasoja alkaen n. 10 kuukauden ikäisestä kolmevuotiaan kehitykseen. Seuraavassa luvussa käsittelem leikinkehitysvaiheita ikäryhmittäin.

1.1. Yksivuotiaan lapsen kasvu ja kehitys

Lapset ovat päiväkotiin tullessaan pääasiallisesti täyttäneet jo vuoden, mutta poikkeuksiakin löytyy ja osa lapsista aloittaa päiväkodissa jo aiemmin. Opinnäytetyö keskittyy kuitenkin pääasiallisesti yli yksivuotiaisiin lapsiin, mutta aiempia kehitysvaiheita ei voida unohtaa. Aloitankin lapsen kehityksestä kertomisen noin puolen vuoden iästä, sillä päivähoidossa olevien n. 10-kuukauden ikäisten lasten kehitystaso on lähellä puolen vuoden ikään mennessä saavutettuja kehitysvaiheita.

Monica Rödström (1993) määrittelee harjoitteluvaiheen alkavan lapsen ollessa noin seitsemän kuukauden ikäinen. Harjoitteluvaiheessa oleva lapsi alkaa omatoimisesti tutkima ympäristöään. Lihaksien hallinta alkaa kehittyä ja lapsi alkaa liikkua, aluksi pois sylistä, ryömimään, konttaamaan ja lopulta kävelemään. Alkuun harjoitteluvaiheen tuoma etääntyminen vanhemmista on juurikin liikkumista omaehtoisesti, mutta myöhemmissä vaiheissa irrottautuminen on myös psyykkistä. Lapsen liikkuminen antaa lapsen kehityksessä mahdollisuuden ymmärtää itsensä olevan

erillinen vanhemmistaan ja että esimerkiksi raajoilla on loputtomia käyttötarkoituksia. (Mt. 1993,54.)

Lapsi saattaa vielä 18 kuukauden iässä liikkua mielummin kontallaan kuin seis-
ten, mutta tasapainon kehityttyä lapsi haluaa niin sanotusti ottaa jalat alleen ja ha-
vaita maailmaa kävellen. Lapsi ei enää malta istua aloillaan ja aikuisen on lähes
turha yrittää vaikuttaa suuntaan, johon lapsi on päättänyt lähteä. Lapsen sisäinen
pakko käskee lasta kokemaan ja oppimaan. Lapsi tarvitsee paljon unta täyttääk-
seen kaiken kokemansa aiheuttavan energiavajeen. Vaikka unentarve lisääntyy,
saattaa uni olla levotonta ja helposti häiriintyvää. (Jarasto ja Sinervo 2000, 32-33.)

Liikkumisen lisäksi lapselle on tärkeää oppia käyttämään käsiään ja kehittää moto-
riikkaa. Erilaiset lelut ja kodista löytyvät esineet ovat kädentaidoille tärkeitä. Lapsi
soveltaa monipuolisesti käsiinsä saamiaan esineitä, mutta lapselle on tärkeää
saada mallia ja näin oppia uusia asioita (Kahri 2001, 43.) Lapsi oppii käyttämään
työvälineitä, kuten vetämään pöytäliinaa saadakseen pöydällä olevan esineen it-
selleen. Lapsi saattaa vaikuttaa mahdottomalta, mutta lapsen kehityksessä kyse
on lapsen ajattelun ja älykkyyden kehityksestä. (Jarasto ja Sinervo 2000, 32.)

Lapsi alkaa puolen vuoden ikäisenä harjoittaa myös puhettaan ja saa jatkuvasti
uusia oivalluksia ympäristöstään. Puheen kehittyminen alkaa jokeltelulla ja lapsi
kokeilee omaa ääntä eri korkeuseroilla ja tuottaa ääntä monipuolisesti naurusta
”lauluun”. Lapsi opettelee puhumaan kuuntelemalla muiden ympärillä olevien ih-
misten puhetta ja jäljittelemällä kuulemiaan ääniä. Oman äänen käytön lisäksi lap-
si kokeilee käsiinsä saamallaan esineillä, minkälaista ääntä ne pitävät. Lasta tulisi-
kin opettaa kuuntelemaan sekä ääniä että hiljaisuutta (Kahri 2001, 43.)
Lapsi oppii puheen avulla tunnistamaan asioita ja esineitä. Lapsi kokee suunna-
tonta riemua tunnistaessaan kissan tai muun tutun eläimen tai esineen tätä hänel-
tä kysyttäessä. Kirjaa luettaessa aikuisen kysely kirjan kuvista tukee lapsen kielel-
listä kehitystä ja auttaa lasta tunnistamaan sanojensa kohteita. Kohteiden tunnis-
tamisen myötä lapsi alkaa omaksumaan uusia käsitteitä ja oivaltaa asioiden yh-
teenkuuluvuuksia. Lapsi tarvitsee aikuisen tukea ymmärtääkseen käsitteiden väli-
set eroavaisuudet (Jarasto ja Sinervo 2000, 34-35.)

Lapsi alkaa kielen ja oman liikkumisen kehittymisen myötä kokea ympäristöönsä yhä laajemmin. Harjoitteluvaiheessa oleva lapsi näkee ympäristönsä positiivisena mahdollisuuksien kenttänä. Tämän ikäinen lapsi on vallaton ja hilpeä, kokiessaan ympärillään olevia asioita. Rödström (1993, 56) kertoo Mahlerin (1968) kuvaileen tätä ”lapsen rakkaussuhteeksi ympäristöönsä” ja tämä suhde ”juovuttaa” lapsen tämän kokiessaan ympäristöönsä. Lapsen itseluottamus on huipussaan ja pelottomuus esiintyy itsevarmuutena ja pelottomuutena.

Vaikka lapsi toimii itsevarmasti ja on valmis kokemaan kaiken ympäristössään, on aikuisen tuki edelleen tärkeä. Hoitajan rooli muuttuu jatkuvasti läsnä olevasta huoltajasta lapselle turvaksi elämässä. Lapsi saattaa liikkua ympäristössään vallattomana, mutta tarvitsee aikuisen omasi tukikohdakseen, jossa käydä hakemassa turvaa uusien kokemusten välissä. Aikuinen alkaa ohjaamaan lasta tämän toiminnassa kehittäen lapsen sisäistä orientaatiotaitoa. Lapsi saattaa myös hetkeksi muuttua lähes välinpitämättömäksi aikuisen olinpaikasta, mutta useimmiten lapsi havaitsee kuitenkin, ettei tuttu turva olekaan lähellä, vaikka hänen itsekeskeisen näkemyksen mukaan aikuinen kulkee aina vieressä. Lapsi kuvittelee vanhempiensa tai hoitajansa olevan vailla omaa tahtoa (Rödström 1993, 57.)

Lapsi joutuu kuitenkin tilanteisiin, joissa aikuinen ei ole enää hänen olettamassaan paikassa. Tällöin lapsi lopettaa toimintansa ja alkaa etsimään kadonnutta aikuista. Mikäli lapsi ei löydä aikuista, lapsi saattaa purkaa turhautumisensa itkuna. Osa lapsista luo tilanteessa itselleen muiston aikuisen viimeisimmästä olinpaikasta. Tämän muistopaikan rikkoutuminen toisen aikuisen toimesta tai kadotetun aikuisen palatessa saattaa aiheuttaa lapsessa suunnattoman itkukohtauksen. Aikuinen palaa juuri hetkellä jolloin lapsi ei ole vielä päästänyt tilanteesta irti eikä lapsi ole vielä tottunut ajatukseen, että asiat olisivat silti hyvin. Jälleennäkemisen kriisi kuitenkin helpottaa ja lapsi palaa toimiensa pariin. Lapsi on pettymyksestään huolimatta kykenevä pitämään yllä kontaktia tärkeisiin asioihin muistinsa avulla (Rödström 1993, 57.)

Ensimmäisen ikävuoden tärkeimpiä kehitysvaiheita on lapsen perusturvallisuuden synty. Lapsi oppii hyvässä hoidossa luottamaan omiin vanhempiinsa ja muihin ympärillä oleviin ihmisiin. Perusturvallisuus syntyy, kun lapsi on vielä täysin vanhempiensa armoilla. Lapsen perusturvallisuus heijastuu myös lapsen myöhemmäl-

le iälle, jolloin puutteet perusturvallisuudesta saattavat vaikuttaa muun muassa lapsen itse luomien ihmissuhteiden laatuun (Jarasto ja Sinervo 2000, 27-28.)

Lapsen oppiminen sekä selviytymään että ei selviämään ilman vanhempaa on aikuisen ja lapsen yhteistyötä. Lapsi havaitsee omat kykynsä, mutta aikuisen täytyy sallia lapsen lähteä ja ei sallia lähteä. Tärkeää on löytää toimintaetäisyys, joka mahdollistaa lähikontaktin ja etäkontaktin. Aikuisen tulisi luoda itselleen paikoillaan pysyvä asema, josta lapsen turvallisuus on helppo taata ja lapsi pysyy näkymättömissä valjaissa. Aikuisen tulisi antaa lapselle tilaa, liian tiivis lähellä olo ja kontrollointi vaikuttavat negatiivisesti lapsen mahdollisuuteen opetella lähi- ja etäkontaktin välillä sukkulointia. Lapsi oppii näin itsenäistymään ja harjoitteluvaiheen lopulla lapsi pärjää jo etäämmällä vanhemmastaan eikä tarvitse ”turvatankkauksia” aivan yhtä usein (Rödspam 1993. 58-61.)

1. 2. Kaksivuotiaan lapsen kehitys

2-vuotias lapsi on kehittänyt taitojaan jo pitkälle ja tätä ikävaihetta kutsutaan lähenymisvaiheeksi, jolloin lapsi ymmärtää itsensä erillisenä ympärivöisistä objekteista. Lapsi joutuu luopumaan mielikuvastaan, jonka mukaan hänen vanhempansa ovat yhteenkuuluvia hänen kanssaan. Kehityksen edellytyksenä on lapsen kyky hahmottaa todellisuutta ja sen antamien viestien tulkitseminen. Lapsi pystyy näin luomaan myös uusia yhteyksiä ympärillään tapahtuville asioille. Aistien lisäksi ajattelu on osana käsitteiden luomista. Lapsi ei kuitenkaan pysty ajattelemaan vielä suuria kokonaisuuksia vaan ajatukset ja mielikuvat ovat hyvin minä -keskeisiä. Lapselle alkaa hahmottua ajatus omasta vanhemmasta, jota pystyy ylläpitämään ilman, että vanhempi on jatkuvasti lähellä. Tunteilla on suuri rooli näiden ajatus luomisessa. (Rödspam 1993, 66-67.)

Lapsi kokeilee rajojaan ja omia kykyjään. ”Minä itse” –ajatus on vahva ja lapsi haluaa kokea yhä enemmän asioita. Kaksivuotias lapsi uhmaa vanhempiaan ja muita aikuisia, muttei tee sitä kiusallaan vaan vaiheen läpikäyminen on osa itsenäistymistä ja persoonan kehitystä. Nalkuttaminen ja asioiden liika järjeistäminen ei usein tilanteessa auta, sillä lapsi yrittää itsepintaisesti päättää asioistaan (Sinervo & Jarasto 1997, 39-41.) Kuitenkaan lapselle sanottuja kieltoja ei tule jättää selittämättä, jotta lapsi ymmärtäisi, miksi tilanteessa toimittiin toisin kuin hän olisi halunnut. Mahdollisia kiukunpuuskia pystyy estämään antamalla lapselle aikaa valintojen tekemiseen ja valmistella lasta hyvissä ajoin tulevaan toimintaan, esimerkiksi kertoa lähestyvistä nukkumaan meno ajasta hyvissä ajoin. (Kahri 2001, 71.)

Lapsen kielellinen kehitys mahdollistaa tunteiden esille tuomisen ja persoonan näkyvämmäksi luomisen. Lapsi uhmaa oppimallaan ei-sanalla vanhempiaan ja muita aikuisia. Puhe on alkuunsa hyvin itsekeskeistä ja tunteisiin pohjautuvaa. Lapsen kielellinen kehitys etenee tässä iässä nopeaa, kun lapsi oppii lyhyitä virikkeitä, joilla tavoittaa ja voi kontrolloida ympärillään olevia ihmisiä. Kommunikointia käytetään omien tarpeiden ja toiveiden esiin tuomiseen. Lapsi ei enää vaadi tarpeidensa välitöntä tyydyttämistä, vaan saattaa myös tyytyä siihen, että sai ilmaista halunsa. Ongelmatilanteita puheessa esiintyy silloin, kun lapsi ei osaa kuvailla omassa sisäisessä maailmassaan tapahtuvia asioita, jolloin lapsi kokee ettei hänen sisäisimpiään tunteita huomata. (Rödström 1993, 67-68.)

Rödströmin (1993, 67-68) mukaan lapsen itsekeskeinen kommunikointi ilmenee selvästi siinä, että lapsen kyky hahmottaa toisen ilmaisemia tarpeita on hyvin rajallinen. Lapsi saattaa hahmottaa paremmin toisen kehonkielen viestit kuin puheen merkityksen. Lapselle onkin selkeämpää viestin sisällön sijaan, se kuinka viesti ilmaistaan, esimerkiksi erilaisten symbolien avulla. Symbolien käyttökyky kehittyy myös lapsella, mikä heijastuu muun muassa lapsen leikkiin. Leikkivalikoima laajenee sekä sisältö saa syvempiä merkityksiä. Varsinkin eri-ikäisten lasten seura mahdollistaa sekä kielen että leikin kehityksen. Kehittymässä oleva kielellinen ilmaisu tukee lapsen mahdollisuuksia leikkiä myös itseään vanhempien lasten kanssa.

Lapsen valitsemiskyky on edelleen heikko, vaikka ajattelu on kehittynyt sitten harjoitteluvaiheen, eikä hän osaa järjeistää päätöksiään. Vanhempien tulisikin osata

suhtautua osaan lapsen uhmailuista huumorilla ja antaa lapsen päättää sopivassa määrin pienimmistä asioista. (Sinervo & Jarasto 1997, 39-41.) Kuitenkaan lapsi ei saa joutua tilanteeseen, jossa hänellä on oikeus valita lähes kaikesta päivän aikana tapahtuvasta toiminnasta, sillä vanhempien päätösvalta tärkeimmissä asioissa luo lapselle turvallisuuden tunteen. (Kahri 2001, 71).

1.3. Kolmevuotiaan lapsen kehitys

Viimeisimpänä pikkulapsi-iän kehitysvaiheena on yksilöitymisvaihe, joka alkaa noin kahden ja puolen vuoden iässä ja tämä kehitys jatkuu läpi elämän. Lapsi kehittää omaa minäkuvaansa ja mielikuvaansa ympäristöstään (Rödnam 1993, 84.)

3-vuotias lapsi on ohittanut pahimman uhman ja alkaa näyttämään yhä enemmän kykyä toimia yhteistyössä muiden ihmisten kanssa. Lapsi oppii ymmärtämään perusteluita ja kuuntelee, mitä aikuinen hänelle puhuu. Lapsi tarvitsee paljon tukea, jotta tämä myönteinen kehitys jatkuisi ja lapsi oppisi yhä enemmissä määrin pohtimaan asioita myös muiden kannalta (Kahri 2001.) Lapsi saa tukea pidempi aikaisten suhteiden luomiseen, kun tasapaino oman itsenäisyyden ja vanhempien kanssa yhteenkuuluvuuden välille on syntynyt. Lapsi oppii ensin iloitsemaan omasta erillisyydestään ja sen tukemana kehittää suhteitaan ympärillä oleviin ihmisiin. (Rödnam 1993, 84.)

Kolmevuotias lapsi toimii itsenäisesti ja haluaa suoriutua päivään kuuluvista toiminnoista itse. Lapsi tarkkailee edelleen aikuisen toimintaa ja matkii aikuisen antamaa mallia. Kokeileminen edes auttaa kehitystä. Lapselle tuleekin antaa sopivassa määrin haasteita, mutta liian vaikeat tehtävät saavat lapsen turhautumaan. Turhautuminen puretaan herkästi kiukkuisuudella, varsinkin lapsen ollessa väsynyt. Lapsi turhautuu epäonnistuneiden askareiden lisäksi helposti myös liian haas-

tavista valintatilanteista. Valintatilanteita tulisi tarjota lapselle, mutta vain siinä määrin, mikä sopii kehityksen tasoon. Lapsi haluaa olla avuksi ja pienten askareiden tekeminen onnistuneesti tukee lapsen kehitystä kokonaisvaltaisesti. (Kahri 2003, 11.)

Puheen ja motoriikan kehittyessä lapsi alkaa keskustella enemmän ympärillä olevien ihmisten kanssa toteuttaessaan arkisia toimintojaan kuten syömistä ja vessassa käyntiä. Lapsen keskittyminen ei enää mene täysin siihen, että hän saa askareensa toimitettua vaan lapsi pystyy esimerkiksi pukemaan ilman, että katse on koko ajan vaatteissa tai syödessään hänen ei tarvitse keskittyä enää koko tarmolla lusikan saamiseen suuhun. (Riihonen 1991, 79.)

2. LEIKKI

2.1. Leikki- mitä se on?

Leikki on tekijä joka erottaa lapset aikuisista. Lapset toimivat leikissä ilman rajoja ja omalla reviirillään. Leikki kuvaa lapsen sisäistä maailmaa kokeilun, huumorin ja jopa satiirin avulla. Lapsi etsii leikin avulla merkityksiä ja luo niitä jatkuvasti leikin ohessa. (Kalliala 1999, 58.)

Työn ja leikin ero on hyvin selkeä. Työ on prosessi, jolla on suunniteltu päämäärä, jonka toteutumiseen käytetään erilaisia menetelmiä. Leikillä ei ole tarkoitusta eikä totuus pohjaa vaan se pohjautuu lapsen haluun ja mielikuvitukseen. Leikki on kuitenkin tulevaan kouluun ja työelämään valmistavaa, sillä sen kautta lapsi oppii asioita, kuten ryhmätyöskentelytaitoa ja oppii hahmottamaan asemaansa muihin lapsiin verrattuna. (Helenius 1993, 49-51.) Lapsen leikki kuitenkin mukailee todellisuutta, vaikka sen pohja on lapsen mielikuvituksessa. Leikin herättämät tunteet ovat lapselle todellisia (Helenius 2004, 35-36.) Leikillä on myös hyvin merkittäviä kehitystekijöitä. Muun muassa Piaget (1972) näki lapsen leikin lapsen älyllisen kehitystason heijastajana. (Kalliala 1999, 38).

2.2. Leikintunnusmerkit

Caillos (1958, 23-24) on määritellyt leikintunnusmerkit. Hänen mukaansa leikki täyttää seuraavat tunnuksenomaiset piirteet: se on vapaaehtoista, ennakoimatonta, tuottamatonta, säännönmukaista ja kuvitteellista. Leikkiin pakottamisen tai suostuttelun myötä leikki menettää jotain olennaista. Sen tulisi olla spontaania ja tiedostamatonta sitoutumista, joka johtaa lapsen maailmassa siihen, että leikistä tulee totta. (Kalliala 1999, 36.)

Leikin ja todellisuuden erottaminen toisistaan on myös merkittävää, sillä pitää nähdä ero leikin ja toden välillä. Bateson (1976, 120) on tutkinut millä tavoin leikissä mukana olevat viestivät toisilleen että on kyse leikistä. Leikin ja toden erottaminen leikinlomassa vaatii leikkijältä metakommunikaation ymmärrystä. Nämä viestit rajaavat leikin kontekstin ja kuinka leikkiä tulee tulkita. Tähän vaaditaan sekä leikin rajaamista että sen sisällön kuvaamista. Winnicot (1971, 38-40, 90-91) määrittää myös, että leikin psyykinen tila on erotettavissa. Leikki ei ole lapsen sisäistä toimintaa vaan ulkopuolista, johon sisäinen toiminta heijastuu. (Kalliala 1999, 36-37.)

Hännikäinen (1992, 15-16) on koontanut leikille ominaisia piirteitä. Leikki on aina positiivisesti arvostettua leikkijöiden keskuudessa, vaikka se ei olisikaan joka kerta hilpeää. Sen tarkoitus on tuottaa mielihyvää ja iloa. Leikkiin tarvittava motivaatio on sisäistä eikä sillä ole ulkoisia tavoitteita. Leikillä ei myöskään ole päämäärää vaan huomio leikissä on sen kulussa. Motivaatio ilmenee lapsen ilona, nauruna ja muina mielihyvää kuvaavina toimintoina, joskus motivaatiosta kertoo leikin vakaavuus ja jatkuvuus. Leikki toteutuu kvasirealiteetissa maailmassa, joka ei vastaa todellisuutta. Tämä näkyy ympäristön ja esineiden hyödyntämisestä toisiin tarkoituksiin.

2.3. Leikinkategoriat

Leikki on jaettavissa myös eri kategorioihin. Caillois (1958, 28) lajittelee leikin neljään eri perustyyppiin: kilpailuun, sattumaan, kuvitteluun ja huimaukseen, latinaksi ja kreikaksi agon, alea, mimicry ja ilinx. Nämä eivät kuitenkaan hänen itsensä mielestä kata koko leikinmaailmaa, sillä edellä mainittujen perustyyppien ulkopuolelle jää monia eri leikinmuotoja kuten esimerkiksi leijanlennätys, joka ei täytä edelle mainittujen kategorioiden sisältöä. On myös kapea-alaisempia leikin määritelmiä. Esimerkiksi Olofsson(1992, 114-155) määrittelee vain mielikuvitusleikin leikiksi. (Kalliala 1999, 40-41.)

2.3.1. Agon-Kilpailu

Kilpailu eli agon mielletään usein peleiksi, joita lapset leikkivät: kilpailuleikkejä tarkasteltaessa jätetään ulkopuolelle pelit, joita lapset pelaavat aikuisten asettamien sääntöjen mukaan. kilpailutyypiset leikit löytyvät lasten omista leikeistä, joihin he asettavat omat mielivaltaiset sääntönsä, joita tarvittaessa muokataan leikkiin sopivaksi. Lapsi omaksuu ja sitoutuu noudattamaan sääntöjä päästäkseen mukaan leikkiin. Kilpailuleikillä ei etsitä voittajaa tai häviäjää, vaikka leikissä kilvoitellaankin, vaan sen tarkoitus on toimia yhdessä ja olla osana yhteisöään. Kilpailu mahdollistaa lapsen valinnan omasta roolistaan leikissä. Hän voi joko vain juosta mukana tai toteuttaa itseään leikin lomassa. Lapsi voi saavuttaa hetken sankaruuden, joka ei kuitenkaan vaikuta lapsen asemaan yhteisössään. Lapsi oppii kuitenkin pian huomaamaan, millä tavalla toimiessaan hän menestyy leikissä. Esimerkiksi hipassa lapsen ollessa nopea hän voi käyttää ominaisuuttaan hyväksi ja olla hyvä ”pelastamaan” muita lapsia. (Kalliala 1999, 84-89.)

2.3.2. Alea-Sattuma

Alea edustaa lapsien itse toteuttamia sattumia, kuten loruja, jotka määrittelevät esimerkiksi osallistujan (Entten, tentten). Lapsi ymmärtää usein esikouluikässä sattuman osuuden vaikuttavana tekijänä leikkeihin. Hän hyväksyy lorusta johtuvan valinnan, johon hän ei itse ole voinut vaikuttaa. Loru ei ole pelkkä laskeminen vaan myös kielellinen leikki. Sen lisäksi, että lasketaan ”kuka jää”, loruilla ratkaistaan pulmallisia tilanteita, joita lapset eivät osaa ratkaista muutoin oikeudenmukaisesti. Valta annetaan tekijälle, johon lapset eivät itse pysty vaikuttamaan. (Kalliala 1999, 96-102.)

2.3.3. Mimicry-Kuvittelu

Kuvittelun ero sattumaan ja kilpailuun on selkeä. Sattumassa ja kilpailussa lapsi toimii annettujen sääntöjen mukaan tai antaa niille vallan, mutta kuvittelu on puhtaasti kuviteltua toimintaa, jossa lapsi omaksuu olevansa joku toinen ja päättää itse miksi ja mikä. Leikkijät sopivat jonkin illuusion, jonka pohjalta leikkiä leikitään. Illuusion on oltava kaikille leikkiin osallistuville tarpeeksi tuttu, jotta leikki toteutuu. Lapsi omaksuu roolinsa käytöksen ja puheen, jonka vuoksi kuvitteluleikkejä sanotaankin joskus pelkäksi matkimiseksi, vaikka matkimisen ja lapsen oman fantasian rajaa on mahdoton vetää. Kuvitteluleikeissä lapsi yhdistää omaa fantasiaansa ja omaa ja aikuisten reaali maailmaa. (Kalliala 1999, 102-103-)

2.3.4 Ilinx- Huimaus

Huimausleikkeihin kuuluvat leikit joiden tavoitteena lapsella on tuntea huimausta tai pyörrytystä. Lapsi saattaa pyöriä ympäri kunnes häntä alkaa pyörryttää ja tavoitella sekä fyysistä että psyykkistä huimauksen tunnetta. Huimaus on sopivassa määrin lapsista mukava tunne, mutta liiallisena tai pakotettuna epämiellyttävää. (Kalliala 1999, 138.)

3. LEIKIN KEHITYSTEHTÄVÄT

3.1. Vauvaikä

Vastasyntynyt lapsi ei osaa vielä leikkiä vaan leikki kehittyy hiljalleen alkaen vanhemman sylissä tapahtuvasta leikittämisestä. Lapsen ensimmäinen ja tärkein lelu on oma vanhempi, joka on lapsen lähellä elämän alussa. (McConkey, Hewson & Jeffree. 1986, 10.) Lapsi kehittyy nopeasti ensimmäisten elinkuukausiensa aikana aikuisen kanssa yhdessä toimivaksi. Leikki on lapsen ja aikuisen yhteistä toimintaa, sillä lapsi ei vielä kykene muodostamaan omia leikkejään. Tämän vaiheen merkittävin tehtävä on luoda lapselle turvallinen kiintymyssuhde vanhempansa. Aikuinen leikittää lasta sylissä keinuttamalla, hypittämällä, koskettamalla ihoa ja laulaa lapselle. Lapselle nämä leikit ovat mieluisia kokemuksia yhdessä aikuisen kanssa. Myöhemmässä vaiheessa lapsi oppii liikuttamaan itseään kuten tarttumaan ja lapsi pystyy nostamaan päätään ja kääntämään kylkeään. Tuolloin lapsi alkaa myös kohdentaa katsettaan lähellä oleviin asioihin ja tavoittelemaan käsin havaitsemaansa esinettä tai ihmistä. Piaget (1945) kutsuu tätä vaihetta harjoittelu-leikiksi. Lapsi näkee esineen muttei kykene vielä erottamaan sitä itsestään erillisenä asiana. Lapsi oppii hiljalleen ennakoimaan tavoittelemansa esineen muotoa. Lapsen leikin ensihetket tapahtuvat aikuisen sylissä, mutta pian lapsi alkaa havaita ympärillään olevia asioita ja konttaamaan oppiminen mahdollistaa lapsen leikkimistilan laajentumisen. Kaikki nämä vaiheet valmistavat lasta seuraavalle leikin vaiheelle. (Helenius 1993, 29-31.) Aikuinen on tässä vaiheessa se, joka antaa ensikäsityksen leikistä. (McConkey, Hewson & Jeffree 1986, 10).

3.2. Esineleikki

Kävelytaito mahdollistaa lapsen leikkien monipuolistumisen. Lapsi kokeilee rajoja yksin ja yhdessä aikuisen kanssa. Esineiden merkitys alkaa herätä lapsen mielessä. Piaget nimeää tämän vaiheen symbolifunktion heräämiseksi. Lapsi ei leiki enää yksin vaan yrittää saada aikuisen mukaansa ja tarkkailee mitä esineillä voi tehdä. Lapsi oppii vain näkemänsä kautta, joten usein keittiövälineet alkavat kiinnostaa juuri tästä syystä, että lapsi näkee kodissaan kuinka niitä käytetään. Esimerkiksi leluautoa ei enää kokeilla suulla vaan opitaan ymmärtämään, että sillä ajetaan. Tämä kehitysvaihe on vuoden iässä merkittävä leikin muuttumisen kannalta. Aikuisen on tuolloin huomattava lapsen tarvitsevan uusia erilaisia ärsykeitä ympärilleen. Aikuinen voi opettaa lasta luomaan tarvitsemiaan tavaroita leikin välineiden avulla, sillä lapsi ei tässä vaiheessa ole vielä kykenevä havaitsemaan niitä itse vaan oppii sen matkimalla aikuista. Lapsi tarvitsee leluja joilla hän voi leikkiä niiden oikean tarkoituksen mukaisesti. Aikuisten tavarat ovat myös mielenkiintoisia. (Helenius 1993, 31-33.)

Lapsen liikkuvuus tulisi myös ottaa huomioon ja kannustaa lasta liikkumaan. Lapsi tarvitsee myös tukea ja aikuisen tulisi huomata lapsen tarkoitus leikissään ja auttaa toteuttamaan niitä. Päivähoidossa tämä tulisi huomioida leikkimään opettelevan lapsen mahdollisuudella saada itselleen rauhallinen paikka toteuttaa leikkiään aikuisen tukemana. Kaksivuotiaana lapsi pystyy jo vaihtelevaan leikkinsä sisältöä, mutta ei ole kykenevä muodostamaan itselleen roolia. Myös kieli alkaa kehittyä ja on osana lapsen leikkiä. Lapsi puhelee ja selittää leikkiessään. Puheen lapsi oppii leikin tavoin aikuiselta ja leikki on lapsen omaehtoista. Lapsen alkaessa leikkiä toisten lasten kanssa tulee leikeistä loogisempia ja lyhyempiä. (Helenius1993,33-34.)

3.3. Roolileikki

Lapsi siirtyy roolileikkeihin noin kolmannen ikävuoden vaiheilla. Lapsi alkaa omak-sua itselleen leikissä tietyn roolin, jonka mukaan hän toimii leikissä. Roolileikissä lapsi ymmärtää leikkiin osallistuvien toiminnan eroavan toisistaan. Lapsi erottaa roolinsa vaativat tunnusmerkit ja pystyy asettumaan toisen rooliin ja luo näin uusia suhteita ympäristöönsä. (Helenius 1993, 37-40.)

Kielen kehitys mahdollistaa vuoropuhelun monivivahteisuuden ja kieli ottaa mer-kittävämmän roolin osana leikkiä. Lapsi haluaa usein leikkiä itseään vanhemman lapsen kanssa saadakseen mallia luoda monipuolisempia leikkejä. Lapsi alkaa leikkiä eri ammatteja kuten lääkäriä taikka poliisia. Aikuisen tulisi tuolloin välttää neuvomasta lasta liiaksi ettei leikistä tule opetustilannetta. (Helenius 1993, 37-40.)

Roolileikit ovat myös ominaisempia tytöille kuin pojille, sillä poikien roolileikkitaidot kehittyvät myöhemmin. Pojille ei anneta yhtä paljon virikkeitä roolileikkeihin kuin tytölle, mistä kehityksen myöhästyminen johtuu. Lapsille tulisikin luoda mahdolli-simman monipuolisia mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. (Helenius 1993, 37-40.) Päiväkodeissa lapsille onkin usein varattu erilaisia roolivaatteita, kun taas kotona lapsi pukeutuu vanhempiansa vaatteisiin ja kenkiin.

4. LEIKKI JA OPPIMINEN

Varhaislapsuudessa lapsi ei halua oppia oppimisen vuoksi vaan ratkaistakseen kohtaamiaan ongelmia, jotta leikki voisi jatkua. Lapsi oppii spontaanisti ja huomaamattaan asioita, arvoja, taitoja ja kykyjä ympärillään toimivilta ihmisiltä. Oppimaansa lapsi työstää leikissään eikä erillistä opetusta tarvita. Aikuinen voi toiminnallaan ohjata lapsen oppimista antamalla lapselle sen tarvitsemia virikkeitä leikkiinsä. Päiväkodissa leikki on hyvä tapa opettaa lapsille asioita, joita heille olisi hankala opettaa muilla opetusmenetelmillä. Leikin kautta opettamisessa tulee kuitenkin olla varovainen ettei leikki muodostu opetustilanteeksi jolloin lapsi saattaa lopettaa leikkimisen. (Helenius 1993, 51-59).

Lapsi oppii leikkiessään samanikäistensä kanssa tärkeitä tietoja, taitoja ja asenteita. Lapselle on tärkeää saada samalla tasolla sosiaalisesti, emotionaalisesti ja kognitiivisesti olevien vertaisten seuraa, jotta lapsi oppisi asioita, jotka kantavat pitkälle tulevaisuuteen. (Salmivalli 2005, 15.)

5. LEIKIN TUKEMINEN PÄIVÄKODISSA

5.1. Päiväkoti leikki ympäristönä

Päiväkodin toiminta pohjautuu päivähoitolakiin. Laki lasten päivähoidosta määrittelee, että päiväkotihoito tulee tapahtua siihen tarkoitettuun ympäristöön, jota kutsutaan päiväkodiksi. Päiväkodin tehtävä on tukea toiminnallaan lapsen kehitystä ja tarjota suotuisa kasvu-ympäristö. L. 19.1.1973/36. 1 §, 2 a §.

Päiväkodit ovat yleensä tiloiltaan ja fyysiseltä ympäristöltään jaettu ikäryhmittäin tai huomioiden erilaiset kehitysajattelut. Tilat on sopeutettu vastaamaan lasten kokoa. Tiloissa pöydät, tuolit ja sängyt ovat nimenomaan lapsen tasolla. Lelut on useimmiten suunniteltu tiettyä tarkoitusta varten ja niiden käyttötarkoitus on aikuisten tiedossa. Tilojen suunnittelussa on otettu huomioon lasten määrä.

Päiväkodissa lapsen toimintaa ohjaavat erilaiset institutionaaliset käytännöt kuten järjestys, aikataulut, rituaalit ja erilaiset säännöt. Nämä aikataulut mukailevat lapselle sopivaa päivärytmiä, mutta vastaavat kuitenkin myös aikuisten työaikoja. Päiväkodissa lapselle luodaan arjen tuntua muun muassa päiväohjelmalla, omalla istumapaikalla ja lapsen omalla lokerolla. (Lehtinen 2000, 31-32.)

5.2. Päiväkodin henkilökunnan osallisuus leikin tukemisessa

Lasten ominaisin toiminta päiväkodissa on leikkiminen, jota henkilökunnan tulisi tukea. Lapselle on tärkeää saada leikkiä sekä vapaasti, että ohjatusti. Kalliala (2008) pohtii milloin lapsen leikkiin tulisi puuttua ja millä keinoilla. Lähestymistapana esitetään kyselevää ja varjelevaa. Lapsille tulisi asettaa leikin rajat, mutta samalla tukea leikin vapaaehtoisuutta ja välittömyyttä. Aikuisen tehtävänä on myös lisätä leikin mielekkyyttä ja valvoa tilannetta. Aikuisen tulisikin pysytellä lapsen lähetyvillä, sillä itsenäistymisen aloittanut lapsi hakee yhä turvaa ja läheisyyttä aikuisilta. Läheisyyden kieltäminen tai muilla keinoin estäminen tuo lapselle tunteen turvattomuudesta ja torjutuksi tulemisesta. (Kalliala 2008, 49-50.)

Kasvattajan tehtävä on leikin suunnittelijana pohtia, mitä kasvatustehtävää hän haluaa toteuttaa suunnittelemassaan leikkitoiminnassa. Aikuisen taidoista riippuen saadaan tavallisetkin askareet muuttumaan leikiksi esimerkiksi roolileikin avulla. Leikki toimii opetusmenetelmänä muun muassa laululeikeissä ja liikuntaleikeissä. Leikki on aikuisen toiminnan tuloksellisuuden kriteeri, josta aikuinen havaitsee lapsen toiminnan tason, lapsen sisäistämisen tiedon ja taidot. Päiväkoti ei kuitenkaan ole ainut paikka, jossa lapsen leikki kehittyy vaan suurin vaikutus on perheellä, joka antaa lapselle arvot ja asenteen ja jossa päiväkodin ulkopuoliset ystävyssuhteet ja taidot kehittyvät (Helenius 1993, 89-90.)

Helenius määrittelee myös leikin edellytykset päiväkodissa. Lapsella tulisi olla riittävän pitkä aika toteuttaa leikkiään. Kokopäivähoidossa olevan lapsen päivästä tulisi olla neljä tuntia varattuna leikille ja ulkoilulle. Helenius pohjaa neljän tunnin leikkiajan siihen, että lapselle tulisi antaa riittävän pitkä yhtäjaksoinen aika leikin toteuttamiseen. Lapsen leikin loppuun toteuttaminen kärsii, mikäli lapsi ohjataan pienen toimintatuokion jälkeen luoviin leikkeihin, mikäli riittävää aikaa ei ole käytävissä leikin loppuun viemiseen. Liian lyhyt leikki aika on yleistä Suomen päivä-

kodeissa (Askola-Vehviläinen 1987.) Aikuinen ei kuitenkaan voi toiminnallaan edesauttaa leikin vauhtiin saamista häiritsemättä lasten leikin kulkua. Lasten tulee itse saada keksiä leikki-idea, kehittää rooleja, hankkia välineet, toteuttaa leikkiä ja korjata lelut pois. Aikuisen järjestämässä leikissä, lapsen leikin taso on selvästi omatoimisen leikintason alapuolella (Helenius 1993, 90-91).

Vaikka aikuisen tulisi antaa lapsen toimia mahdollisimman omillaan vapaan leikin hetkinä, tulee aikuisen kuitenkin pohtia tiloja ja lapsia eritiloihin jakaessaan, kuinka turvataan leikin rauhallisuus ja lasten turvallisuus. Myös tilan havainnointi lapsen silmin on tärkeää. Hetkeksi lapsen asemaan asettumalla näkee tilan tunnelman, käyttömahdollisuudet ja erilaisten tilojen olemassa olon. Lapsille tulisi yhteisleikkitojien lisäksi olla mahdollisuus olla yksinään esimerkiksi tyynynurkkauksessa (Helenius 1993, 93-94.)

6. TUTKIMUS

6.1. Havainnointi aineiston keruumenetelmänä

Opinnäytetyössä tutkimusmenetelmänä käytin havainnointia, joka on jo sinällään olennainen osa päiväkodin arkea. Lapsien ja lapsiryhmien ja toiminnan havainnointi on tärkeä osa päiväkodin arjen sujuvuuden edistämistä. Tutkimuksella selvitettiin, kuinka 1-3- vuotiaat toteuttivat leikkiä eri ikäryhmissä ja vastasivatko leikityksen mukaista kehitystasoa. Lisäksi havainnoin päiväkotia leikkiympäristönä ja päiväkodintyöntekijöiden osallisuutta lapsen leikin tukijana. Opinnäytetyössä havainnointi suoritettiin kahdessa ryhmässä ulkopuolisena havainnoijana ja yhdessä osallistuvana havainnoitsijana. Yhteistyössä olleessa päiväkodissa oli mahdollista havainnoida jokaista eri ikäryhmää erillään, sillä lapset olivat jaettuna omiin ikäryhmiinsä.

Tutkimani leikki oli vapaata leikkiä. Vapaalla leikillä tarkoitetaan lapsen omatoimista leikkiä, joka on ollut jo päiväkodin ensimuodoista asti arvostettua lapsen toimintaa, jota päivähoidossa pyritään edelleen tukemaan (Lindqvist 1998, 45-47.) Kahdessa ryhmässä havainnoin lasten vapaata leikkiä ja sitä kuinka aikuiset puuttuivat vapaanleikin kulkuun muun muassa estämällä mahdollisia vaaratilanteita. Itse en leikkiin tuolloin puuttunut, mutta toki vastasin lapsille heidän kertoessaan minulle jotain. Yhdessä ryhmässä olin itse osallistuvana kasvattajana ohjaamassa lapsen toimintaa, mikäli lapsen leikki sitä vaati.

Aineisto koostui havainnoistani, jotka kirjasin kahdella kerralla muistiin samalla kun havainnoin lasten toimintaa. Kolmannessa ryhmässä osallistuvana havainnoitsijana kirjasin havainnointini ylös päivän päätteeksi. Lyhyestä havainnointi ajasta huolimatta aineistosta tuli laaja, sillä lasten toiminta oli jatkuvaa. Vanhempien lasten kanssa, joiden leikki on jo yhtenäisempää ja pitkäkestoisempaa, olisi aineisto lyhyellä ajalla jäänyt suppeammaksi. Olin kahdessa ensimmäisessä ryhmässä, yksi- ja kaksivuotiaat, aamupäivän kummassakin ja viimeisessä, kolmevuotiaiden, ryhmässä kahdeksan tuntia, samalla toimien hoitajan sijaisena.

Materiaalin analysoin vertaamalla tuloksia teoriaan, jonka olin kirjoittanut sekä arvioimalla niiden vastaavuuksia. Tutkimuskysymyksenäni oli, kuinka lasten leikki omassa ikäryhmässään vastaa leikinkehitysvaihetta, kuinka lasten parissa työskentelevät aikuiset tukevat lapsen vapaata leikkiä ja kuinka päiväkodintilat vastaavat lapsen tarpeita toteuttaa leikkiä.

7. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen tein Seinäjoella päiväkodissa, jossa lapset on jaettuna omien ikäryhmiensä mukaan. Olin jokaisessa ryhmässä erikseen arvioimassa lasten vapaa- leikkiä sekä sisätiloissa että ulkotiloissa.

Kahdessa ryhmässä toimin sivullisena havainnoitsijana, kun taas yhdessä ryhmässä olin osallistuvana havainnoitsijana suorittamassa sijaisuutta. Kahdessa ensimmäisessä ryhmässä olin aamupäivän, jolloin lapsen vapaalle leikille on eniten aikaa. Kolmannessa ryhmässä vietin kahdeksan tuntia hoitajan sijaisena.

Halusin selvittää, kuinka lapsen leikkiä tuetaan päiväkodissa, millainen päiväkotiki on leikkiympäristönä ja kuinka lasten leikinkehitys vastaa teoriassa esitettyjä leikinkehitysvaiheita. Aineistona tutkimukselle olivat teoriaosuudessa esiintynyt kirjallisuus sekä havainnoinnin avulla keräämäni aineisto päiväkodista.

7.1. Havainnointitilat

Havainnointi suoritettiin lapsen omassa toimintaympäristössä päiväkodin sisä- ja ulkotiloissa. Jokaiselle ryhmällä on omat tilat, joihin kuuluvat eteinen, vessa, nukkumistila, kaksi leikille varattua tilaa, jossa toisessa on lasten omat tavarat lokeroissa sekä ruokatilat, joita käytetään myös kokoontumistilana sekä leikkipaikkana.

1-3-vuotiailla on päiväkodin etupihalla oma aidoin rajattu alue, jossa lapsilla on tilaa leikkiä. Pihassa on muun muassa erilaisia keinoja, liukumäki, polkupyöriä sekä hiekkapohjainen maa, jota lapset voivat käyttää leikeissään. Lapsille on varattuna myös runsaasti leluja, jotka ovat soveltuvia pihan maastoon. Suurin osa piha-

alueesta on hiekkapohjaista, mutta aivan edustalla on kivetys, joka mahdollistaa lapsien opettelun pyörien kanssa ja leikit esimerkiksi traktoreilla ja kuorma-autoilla.

Päiväkotina toimiva rakennus on rakennettu 1970-luvulla. Tiloja on uusittu rakennusvuoden jälkeen, viimeisimpänä remonttina ryhmien keittiöiden uusiminen. Rakennus on kahdessa kerroksessa rinteessä, mikä mahdollistaa monipuolisen maaston ja lapsille tilaisuuden kokeilla muun muassa porraskävelyä sisätiloissa.

7.2. Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusluvan sain alustavasti päiväkodinjohtajalta, joka esitteli johtoryhmäkokouksessa ja henkilökuntapalaverissa opinnäytetyöni aiheen ja sain luvan toteuttaa tutkimukseni päiväkodilla. Tutkimuksestani oli ollut puhetta jo keväällä 2011, mutta vasta syksyllä 2011 tarkensin tutkimukseni ideaa ja hain heiltä lupaa. Tutkimuksestani ei käy ilmi päiväkodin nimeä, joten lapset ja henkilökunta jäävät anonyymeiksi.

Koska tutkimukseni koski nimenomaan lapsen vapaata leikkiä, vältin lapsien ohjaamista muissa kuin mahdollisissa vaaratilanteissa, jotta lapsen leikki olisi ollut mahdollisimman omaehtoista. Omaehtoinen leikki tuo paremmin esille lapsen kehityksen, sillä lapsi toimii oman kehitystason mukaan eikä häntä pyritä ohjaamaan toimimaan esimerkiksi seuraavan kehitystason mukaisia leikkejä.

Analyysin pyrin tekemään ilman, että esimerkiksi aiemmat mielikuvani ja tietoni lapsen toiminnasta olisivat vaikuttaneet omaan arviooni. Aluksi ajattelin pohjata osan analyysistäni verraten aiempaa tietoa lapsista nykyiseen tilanteeseen, mutta aineiston keruun luotettavuus olisi kärsinyt, sillä olisin liiaksi pohjautunut omiin muistikuvini. Olin samaisessa päiväkodissa suorittamassa harjoittelua keväällä 2011, joten ryhmien lapset olivat lähes kaikki minulle ennalta tuttuja. Onnistuin kuitenkin mielestäni sivuuttamaan aiemmat mielikuvani ja keskittymään lasten nykyiseen tilanteeseen.

Ryhmien pienimmät lapset eivät minua enää muistaneet, sen sijaan kolmevuotiaiden ryhmästä osa lapsista tunnisti minut edelleen. Lapset eivät kuitenkaan reagoineet minuun merkittävästi, olin vain yksi aikuisista, eikä läsnäoloni saanut lapsia esimerkiksi muuttamaan toimintaansa tai keskittymään minun läsnäolooni niin paljon, että se olisi häirinnyt leikkiä.

9. TUTKIMUSTULOKSET

Havainnointi suoritettiin lapsen omassa toimintaympäristössä päiväkodin sisä- ja ulkotiloissa. Jokaiselle ryhmällä oli omat tilat, joihin kuuluvat eteinen, vessa, nukkumapaikka, kaksi leikille varattua tilaa, jossa toisessa on lasten omat tavarat lokeroissa sekä ruokatilat, joita käytetään myös kokoontumistilana sekä leikkipaikkana.

1-3-vuotiailla oli päiväkodin etupihalla oma aidoin rajattu alue, jossa lapsilla oli tilaa leikkiä. Pihassa oli muun muassa erilaisia keinoja, liukumäki, polkupyöriä sekä hiekkapohjainen maa, jota lapset saivat käyttää leikeissään. Lapsille oli varattuna myös runsaasti leluja, jotka olivat soveltuvia pihan maastoon. Suurin osa pihalueesta oli hiekkapohjaista, mutta aivan edustalla oli kivetys, joka mahdollisti lapsien opettelun pyörien kanssa ja leikit esimerkiksi traktoreilla ja kuorma-autoilla.

Ensimmäisenä havainnoin 2-vuotiaiden ryhmää. Lapsia oli havainnoinnin aikana paikalla kuusi. Lasten toiminta tapahtui pääasiallisesti lapsen omassa ryhmässä, jossa oli kaksi eteistä, toinen ulkoapäin tullessa ja toinen sisältä käytävästä ryhmään tullessa, ruokailutilat ja nukkumapaikka, joissa kummassakin lapset saivat leikkiä. Tilojen suunnittelussa oli otettu lasten tarpeet huomioon. Lapsille oli omalla tasolla olevia pintoja ja huonekaluja, jotka mahdollistivat lapsen omatoimisuuden kehittymistä. Lapsi ei tuolloin ollut täysin aikuisen toiminnan armoilla vaan pystyi omatoimisesti esimerkiksi harjoitella ruokailun päätteeksi käsienpesua tai pöntöllä istumista. Kuitenkin lasten turvallisuus oli otettu huomioon, joten lapsille vaarallisia kodinkoneita ei ollut asennettu lastentasolle vaan aikuisille oli omat työtilat omalla korkeudellaan.

Lapsi ryhmässä osa lapsista tuotti jonkin verran puhetta, mutta lasten puhe oli enimmäkseen lapsen omaa kieltä, jota eivät vielä aikuiset ymmärtäneet. Lapset selostivat kuitenkin toimintaansa toisille lapsille ja aikuisille. Lapselle oli tärkeää, että aikuinen vastasi hänen omaan puheeseensa, vaikka sanoista ei saisikaan selvää. Ryhmässä lapsen kielellinen kehitys otettiin hyvin huomioon ja lapsi sai tarvitsemansa vuorovaikutuksen turvalliselta aikuiselta.

Lasten leikki oli vapaata, mutta ryhmän aikuiset puuttuivat tilanteisiin, jotka saattoivat olla lapsille vaarallisia, joten täysin vapaata leikkiä ei voida toteuttaa lapsen turvallisuuden takia. Lapset tarvitsivat aikuisen apua myös ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. Lapset olivat ryhmässä vielä pieniä, joten lapsen maailma oli hyvin minä-keskeinen eikä lapsi vielä osannut arvioida toimintaansa ottaen huomioon toisten lasten tunteita ja tarpeita. Näissä tilanteissa aikuisen tuki oli tarpeellista ja opettavaa.

Lasten leikki ryhmässä oli vielä pitkälti tavaroiden kuljettamista, mallioppimista ja satunnaista rinnakkaisleikkiä. Kaksi ryhmän lapsista oli selvästi muodostanut kaverisuhteen ja he kyselivätkin toisiaan heti aamulla päiväkotiin tullessaan. Näiden kahden lapsen leikki muistutti jo yhteisleikkiä, muilla lapsilla en sitä havainnut ja ryhmässä työskentelevien aikuistenkaan mukaan sitä ei ryhmässä esiintynyt. Yhdessä leikkineet lapset eivät kuitenkaan suunnitelleet leikkiään vaan leikkivät samassa tilassa ja leikit kohtasivat välillä.

Aikuisilla oli lapsien kehityksen ja leikinkehityksen kannalta merkittävä rooli. Lapsi tarvitsee tukea, jotta toiminta olisi lasta kehittävää. Aikuinen loi lapselle leikin varjolla oppimistilanteita, jotka kehittävät lapsen toimintaa. Lapsille oli tehty pikkuautoille tarkoitettuun parkkitaloon bensatankki, jota aikuinen neuvoi käyttämään, kertoi sen tarkoituksen ja näytti kuinka se toimi. Lapset kokeilivat tankata pikkuautojaan aikuisen ohjeiden mukaisesti. Lapselle luotiin näin mieluisa oppimistilanne, joka kehittää lapsen toimintaa ja arkisien asioiden käsittelyä.

Leikin varjolla lapsi oppii toimimaan arjessa. Lapset tarkkailivatkin muutenkin havainnoinnin aikana aikuisten toimintaa ja halusivat kokeilla erilaisia toimintoja mallin mukaan. Yksi lapsista osasi laittaa leikkikameran hihnan oikein käteensä, malli otettiin aikuiselta, joka leikki kuvaavansa lasta.

Lapsien leikki oli hyvin liikkuvaa ja 2-vuotiaiden motorinen kehitys oli hyvässä vauhdissa, mutta tarvitsi vielä harjoitusta. Yksi lapsista käveli rapukävelyä ja kaksi muuta osasivat jo loikata tasajaloin, mikä tuottaa oman kokemukseni mukaan vaikeuksia monesti vielä vanhemmillekin lapsille. Pihalla olevat leikkivälineet tukivat lapsen motoriikan kehitystä. Lapsi haluaa päästä piiloon leikkimään omia leikkijään. Pihassa olikin tätä varten puisia ”siltoja”, jotka palvelivat piilopaikan lisäksi

kiipeilypaikkana. Lapsi joutui käyttämään kehoaan päästäkseen sillan päälle. Ponnistaa, jännittää ja työntää itsensä ylös. Kaikille lapsille keho ei ole vielä tarpeeksi tuttu sillan päälle kiipeämiseen, mutta kaverin pääsy sillalle laittoi ajatukset liikkeelle ja avuksi haettiin muun muassa puupalikoita, joita käytettiin apuna sillalle kaapuamiseen. Pihalla aikuiset sanoivatkin lapsille, että sillalla saa istua, kunhan sinne menee ilman aikuisen apua. Tällainen sopimus palveli lapsen motoriikkaa ja mielikuvitusta. Keinoja opitaan seuraamalla toisten lasten toimintaa ja oman kehohallinnan puitteissa. Lapselle oli suuri saavutus päästä sillalle itse. Tämä palvelee lisäksi lapsen itsetuntoa. Monen sillalle kiivenneen lapsen ylpeä kasvojen ilme kertoi lapsen onnistumisen ilosta. Aikuiset tukivat lapsen onnistumisen tunnetta kehuja ja kannustaen lapsia yrittämään kiivetä sillalle.

Lapsien luovuus tuli myös monessa kohtaan esille, ei vain kiipeilyn yhteydessä. Vaikka lapsien luovuutta leikkien suhteen tuettiin, (esimerkiksi eräs aikuisista neuvoi lapsia leikkimään majaa pöydän alla) oli lapsilla myös omaa luovuutta. Yksi lapsista ei osannut laittaa palikoita vielä reikiin, johon ne olisivat kuuluneet, mutta keksi, että voisi laittaa niihin sorminuket. Sorminukkejen asettaminen palikoihin onnistui myös lapsen ikään nähden taitavasti. Lapsen leikin tulisikin olla omaehtoista. Aikuinen on leikin tukena ja ruokkii pienillä esimerkeillä lapsen mielikuvitusta. Valmiita leikinmalleja ei annettu, lasta pikemminkin ohjattiin leikin pariin. Leikin alettua aikuisen tehtävä oli valvoa, että leikki pysyy turvallisena.

Lapset leikkivät paljon kotileikkiä, jossa lapset hoitavat nukkeja vauvoina, laittoivat ruokaa ja toimivat aikuisilta saadun arjen mallin mukaan. Lapsille olikin ryhmässä oma puinen hella ja uuni, jotka ovat kovassa käytössä yhdessä astioiden kanssa. Lapset opettelevat leikin avulla arjen askareita. Lapset keittivät kahvia ja ruokaa ja tarjoilivat niitä toisille lapsille ja ryhmän aikuisille. Aikuisten antama positiivinen palaute ”hyvästä kahvista” innosti lasta jatkamaan leikkiään.

Toisen osan havainnoinnista suoritin pienimpien ryhmässä. Ryhmän lapset ovat 0-2 –vuotiaita. Aikuisen läsnäolo ja tuki on hyvin tärkeää pienten lasten kanssa.

Tämän ikäisten lasten leikki on hyvin pitkälti itsenäistä, lapsi ei ole vielä oppinut rinnakkais- tai yhteisleikkiä. Leikiltä puuttuu myös selvä tavoite ja suunnitelma, leikki on lyhyitä hetkiä, tavaroiden kuljettamista ja opettelua. Lapsi vaihtaa mielenkiinnonkohdettaan nopeaa tahtiin ja kokeilee kaikkia silmiin osuvia mielenkiintoisia esineitä, niiden toimintaa ja mitä niillä voisikaan tehdä. Lapsen mielikuvitus on vilkas, joten lelulle löytyy monia erilaisia käyttötarkoituksia. Esimerkiksi leikin lelukupit ovat tornin rakennusvälineitä.

Alle 2-vuotias lapsi ei vielä osaa asettua toisen asemaan, joten toiselta mielenkiintoisen esineen ottaminen on hyvin usein toistuvaa. Lapsi tarvitsee aikuisen opastusta oppiakseen ettei toisen kädestä voi lelua viedä, vaikka se näyttäisikin omasta mielestä mielenkiintoiselta. Suurin osa lapsista suhtautuikin hyvin turvalliseen pettymykseen, jonka aikuinen aiheutti antamalla lelun takaisin sille, joka sillä ensiksi leikki. Lapsi keksi nopeaa toisen mielenkiintoisen esineen, jonka parissa edellinen lelu unohtuu.

Pienimpien ryhmässä tärkeintä on tukea lapsen kehitystä ja olla lapsen saatavilla. Lapsista vain muutama puhui pari sanaa, joten lapsen tunteiden ja toiminnan tulkitseminen oli tärkeä osa kommunikaatiota. Lapsille myös opetettiin sanoja puhumalla selkeästi ja lukemalla kirjoja.

Ryhmässä tasot olivat muiden ryhmien tapaan lapsen korkeudella, ryhmätilassa lapsille oli tehty patjasta pieni lukunurkkaus, jossa aikuisienkin oli helppo lukea lapsille kirjaa.

Lelut olivat kehittäviä. Niissä on liikkuvia osia, värejä ja osasta lähtee ääni. Yksi lapsista osasi ”naulata” vasaralla puukehikossa olleita puutappeja ja käyttää toista kättään apuna, toisten lasten yrittäessä naulata tappeja siinä onnistumatta. Lapsille näytettiin ja opastettiin, kuinka toimia lelujen kanssa ja selostettiin tapahtumien kulkua.

Lelujen on oltava turvallisia kaikissa ryhmissä, mutta pienten ryhmässä varsinkin. Lapset kokeilevat vielä paljon leluja suullaan, joten pienet irtoavat osat olisivat

vaarallisia. Muissa havainnointiryhmissä lapset eivät enää laittaneet leluja suuhunsa. Lasta opastettiin olemaan laittamatta lelua suuhun: ”se on likainen”, ”hampaisiin sattuu” ja ”se on vaarallista” ovat yleisimmät keinot joilla lapselle perusteltiin, miksi esinettä ei saisi laittaa suuhun.

Viimeisenä toteutin havainnoinnin osallistuvana havainnoitsijana 3-vuotiaiden ryhmässä. Osallistuvana havainnoitsijana olin osana lapsen päivää ja ohjasin itse aikuisena lapsen leikkiä tarpeen mukaan, mikäli lapsi esimerkiksi laittoi lelun suuhunsa tai vei sen kaveriltaan. Nuoremmissa ryhmissä lasten leikki oli vielä pitkälti yksin leikkiä, mutta kolmevuotiailla alkoi jo näkyä yhteisleikin merkkejä. Lapsille oli muodostunut selkeitä kaverisuhteita. Ystävän kanssa leikittiin yhdessä leikkiä, jonka kulkua kehiteltiin yhdessä. Kuitenkaan leikillä ei ollut selkeää rakennetta, leikki ei loppunut suunnitellusti vaan leikistä siirryttiin toiseen. Leikin loppuna toimi enemmänkin lelujen pois kerääminen.

Leikit olivat selkeästi enemmän tyttöjen- ja poikienleikkejä erikseen. Pojat leikkivät enimmäkseen junaradalla ja eteisen leikkitiloista löytyvillä autoilla. Tytöt sen sijaan leikkivät nukeilla ja kotileikkiä. Aivan ehdotonta tämä toiminta ei ollut, poikkeuksia esiintyi havainnoinnin aikana.

Vaikka lapset leikkivät sisätiloissa rinnakkaisleikkejä olivat leikit ulkona enemmän yhteisleikin kaltaisia. Leikki muodostui selvemmin sopimuksen ja suunnitelman pohjalta, leikki sai päämäärän. Tähän leikkiin otettiin myös ryhmän ulkopuolisia nuorempia lapsia, mikäli he toimivat annetun ohjeistuksen mukaisesti. Leikki ei vaatinut niin paljon aikuisen valvontaa kuin sisätiloissa tapahtunut leikki, vaan leikkiin osallistujille oli selvää leikinsäännöt ja lapset osasivat ohjata sääntöjä noudattamattomia toimimaan leikin suunnitelman mukaan tai poistumaan leikistä.

POHDINTA

Päiväkodissa, jossa havainnoinnin suoritin, lapset leikkivät ikätasonsa mukaisia leikkejä. Lapset saivat toteuttaa itseään ja omia mieltymyksiään vapaaehtoisesti, mutta kuitenkin turvallisesti aikuisten valvonnan alaisena. Henkilökunta tuki lasta, ohjasi ja antoi leikille välineitä vaikuttamatta kuitenkaan liikaa vapaanleikin syntymään.

Henkilökunnan tuki ilmeni lapsen kehitystason huomioonottavana toimintana ja osallisuutena lapsen arjessa. Aikuinen oli lapselle turva, johon luottaa ongelmatilanteissa. Karila (1997) on kirjoittanut Päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietintöjen (1980) pohjalta, kuinka henkilökunnan tehtävänä on tukea lapsen monipuolista persoonallisuuden kehitystä, turvaten samalla lapsen fyysinen kehitys, ohjaten sosiaalista kehitystä ja antaen aineksia henkiselle kehitykselle. (Lehtinen 2000, 30.) Leikin tukeminen on lapsen kehityksen ja kasvun huomiomista.

Leikin ohessa tapahtuva sosiaalisen kanssakäymisenteiden kehittyminen on mielenkiintoinen osa-alue, jota olisi ollut mielenkiintoinen tutkia lähemmin. Lapsi oppii empatiaa ja keskustelutaitoja sopiessaan toisen lapsen kanssa leikin kulusta, ottamalla toisesta mallia ja hiljalleen oppien reagoimaan toisen tunteisiin. Pienimmät lapset eivät vielä huomioineet toisen lapsen itkua kuin seuraamalla tilannetta, kun taas isompien ryhmässä toisen lapsen itku vaikutti lapsen käytökseen, varsinkin jos ei-itkevä lapsi tiesi esimerkiksi itse aiheuttaneensa itkun. Leikki on lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kulmakivi (McConkey, Hewson & Jeffree. 1986, 11.)

Tilat olivat lapsia ja heidän kehitystasoaan tukevia, mikä mahdollisti ikätasoon sopivan leikin synnyn ja arjentaitojen harjoittamisen. Lapsi näkee itsensä toimijana peilin kautta, voi itse pestä kätensä, asioida vessassa, ottaa itselleen mieluisan lelun ilman aikuisen apua ja siivota leikkinsä pois ilman ongelmatilanteita. Lapselle on mahdollistettu itsenäinen toiminta ilman, että lapsi on jäänyt täysin yksin toimintansa kanssa.

Henkilökunnan osallisuus leikintukijana oli mielenkiintoinen ilmiö, johon ei ollut ennen opinnäytetyön aihetta valitessa kiinnittänyt niinkään huomiota. Aiemmin mie-

lenkiinto kiinnittyi enemmänkin lapsen arjen tukemiseen, huomioimatta, kuinka tärkeää myös leikin tukeminen on osana lapsen päivän mielekkyyden varmistamisesta. Päiväkodin henkilökunta kertoi omia näkemyksiään leikin tukemisesta ja omia havaintojaan. Heidän haastattelemisen olisi myös ollut mielenkiintoista, sillä leikki on isona osana päiväkodin arkea, eikä sen merkitystä aina huomaa. Onhan viime aikoina ollutkin puhetta siitä, kuinka lapsille jää liian lyhyt aika hoitopäivässä leikille. Leikkiajan määrää pyritään lisäämään nopeuttamalla siirtymätilanteita, jotta asiat sujuisivat nopeammin ja selkeämmin, jolloin sekä vapaalle että ohjatulle leikille olisi enemmän aikaa lapsen päivässä.

Leikin merkitys minäkuvalle on myös havaittavissa. Lapset alkoivat isoimpien ryhmässä sanomaan toisilleen ”sä et oo mun kaveri”, mikä harmitti sanojen kohdetta. Sanominen oli osa lapsen rajojen opettelua, mikä unohtui kummaltakin osapuolelta nopeaa. Tilanteeseen puututtiin kuitenkin nopeasti aikuisten toimesta, sillä turha pahanmielen aiheuttaminen ei ole kenellekään mielekästä. Ryhmässä työskennelleiden aikuisten mukaan sanonta tuli usein esille juurikin tässä ikäryhmässä, aiemmissa ja tulevaisuudessa ryhmässä sanonnan hokeminen oli huomattavasti vähäisempää. Lapsi saa leikin avulla luotua ihmissuhteita, jotka hän itse valitsee, vaikka seura onkin rajattu useimmiten oman ryhmän lapsiin. Kuitenkin lapsen muodostamat suhteet kantavat lapsen toimintaa päiväkodissa ja ovat osana mielekästä toimintaa. Kaverin odottaminen hoitoon kertoo lapsen sosiaalistensuhteiden kehitymisestä.

Leikinkategorioista esillä oli eniten Mimicry-leikit eli kuvittelu. Kuvittelun tuottamat leikit eivät ole aikuisten tai olemassa olevien sääntöjen mukaisia (Kalliala 1999, 102-103), joten vapaalle leikille kuvittelu onkin mielekkäämpi leikin muoto kuin esimerkiksi alea. Lapset käyttivät omaa mielikuvitustaan leikin luomiseen. Myös Ilinx-leikit eli huimausta tavoittelevat leikit olivat esillä, sillä pihassa oleva karuselli oli ahkerasti lasten käytössä.

Leikki on myös lapsen itseilmaisunkeino, jolla hän käsittelee arjen toimintaa ja kohtaamiaan asioita. Lapsi jäljittelee leikissään aikuistentoimintaa, kotona sattuneita tilanteita ja tunteita, joista lapsi ei osaa vielä sanallisesti kertoa. Leikki on

lapsen tuki uusien asioiden oppimisessa ja sille tulisi antaa aikaa. Aikuisen tulisi huomata, milloin lapsi tarvitsee tukea leikissä esiin tulleiden tosielämän ongelmatilanteiden ratkaisemisessa tai selityksen, miksi jokin asia on mennyt tavalla, jota lapsen on hankala sisäistää.

Leikki on kokonaisvaltainen osa lapsen arkea, se on keino oppia uutta, purkaa kokemuksia, kehittää sosiaalisia taitoja ja tuntee kuuluvuutta omaan ympäristöön. Leikin mahdollistaminen lapsille päivähoitossa on perushuollon lisäksi tärkeimpiä toimenkuvia varhaiskasvatuksessa. Se on merkittävä tekijä lapsen kasvussa ja kehityksessä.

Lähteet

Askola-Vehviläinen, S. 1984. Saako leikki sijansa? Loimaa: Loimaan kirjapaino Oy.

Bateson, G. 1976. A Formal Approach to explicit, Implicit, and Embodied Ideas and to Their Forms of Interaction, in Double Bind: The Foundation of the Communicational Approach to the Family. Grune & Stratton, Inc.

Caillois, R. 1958. Les Jeux et les hommes : le masque et le vertige

Helenius A. 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hännikäinen M. 1992. Roolileikkiin siirtyminen leikin kehitysvaiheena. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus

Jarasto P. & Sinervo N. 1997. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Jeffrey D., McConkey R. & Hewson S. 1986 Leiki kanssani. Suomentaja Sirkku Poutiainen. Juva:WSOY

Kahri M. 2001. Lapsen arki on leikkiä. Kauhava: Kauhavan kirjapaino.

Kahri M. 2003. Lapsen arki on leikkiä 2. Kauhava: Kauhavan kirjapaino

Kalliala M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsariliukumäessä: leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki: Gaudeamus.

Lehtinen A.J. 2000. Lasten kesken: Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Lindqvist G. 1998. Leikin mahdollisuudet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino

Lahikainen R., Punamäki R-J. & Tamminen T.2008. Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY.

Mahler, M.S. 1968. On human symbiosis and the vicissitudes of individuation. New York: International Universities.

Piaget, J. 1972. Play, dreams and imitation. New York: Norton.

Postman N. 1982. Lyhenevä Lapsuus. Suomentaja Ilkka Rekiarvo. Juva: WSOY.

Riihonen E. 1991. Lapsi ja lelu.

Rödström M. 1993. Lapsen kehitys 0-3 –vuotta. Suomentaja Hillevi Huovinen. Keuruu: Otava.

Salmivalli C. 2005. Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-Kustannus.

Winnicott, D.W. 1971. Playing and Reality. Lontoo: Tavistock Publications.